

B i j l a g e 2

C u l t u u r h i s t o r i s c h e b e s c h o u w i n g

Cultuurhistorische beschouwing

Naar aanleiding van het Masterplan Bergen Centrum

Cultuurhistorische beschouwing

Naar aanleiding van het Masterplan Bergen Centrum

In aansluiting op *Bello revisited, Cultuurhistorische Verkenning Plein en omstreken*, M&DM 2010
In opdracht van de Gemeente Bergen

INHOUD

Inleiding	2
I Knelpunten huidige structuur	3
I.1 Analyse huidige situatie	3
I.2 Uit de CHV: risico's	5
II Plananalyse	6
II.1 Structuur	7
II.2 Bebouwing	8
II.3 Openbare Ruimte	9
III Conclusie en aanbevelingen	10

Inleiding

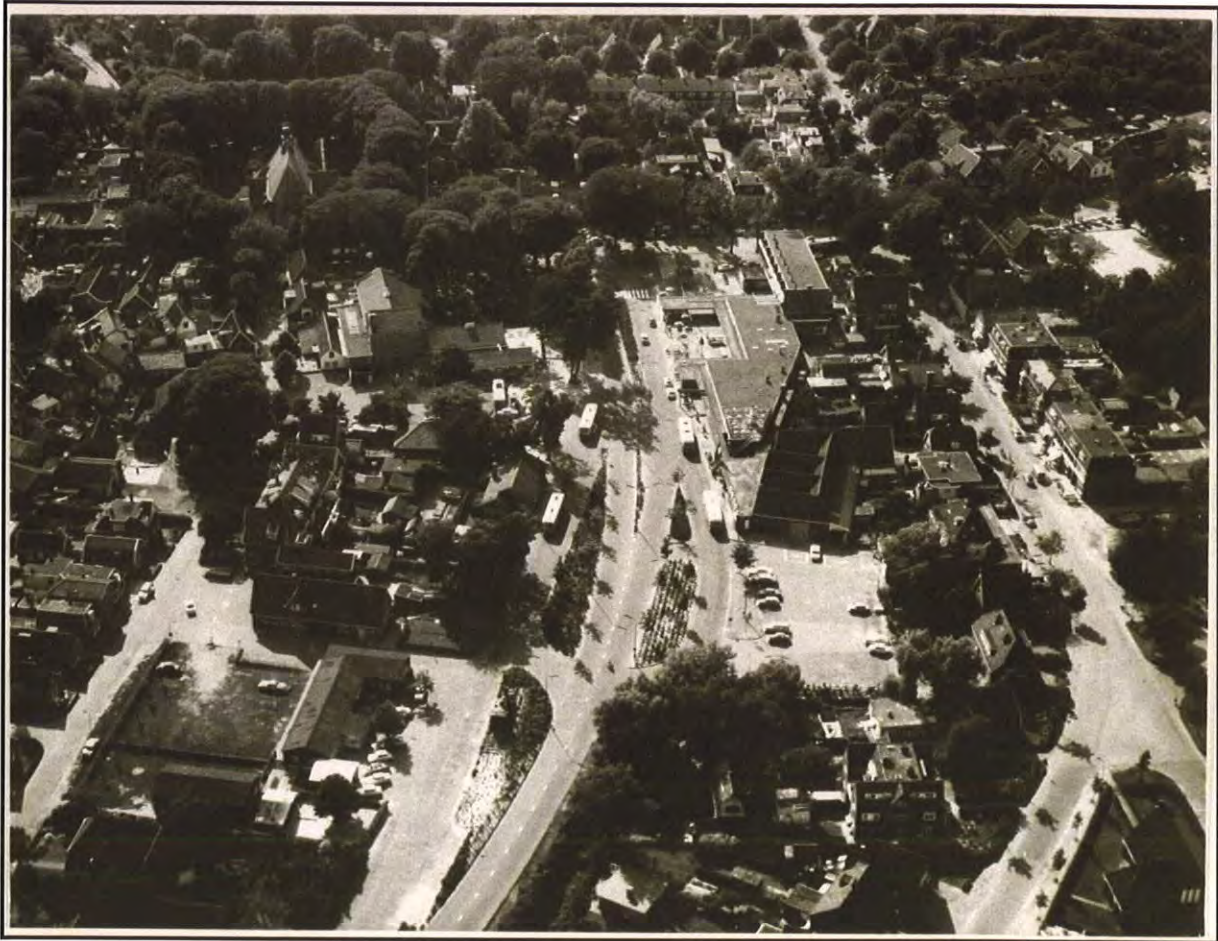

De *Cultuurhistorische beschouwing, Naar aanleiding van het Masterplan Bergen Centrum* is opgesteld als aanvulling op de *Cultuurhistorische Verkenning Plein* (hierna af te korten als CHV Plein). In deze CHV wordt dieper ingegaan op de geschiedenis van het gebied waarvoor een Structuurvisie in voorbereiding is en waar na een *Masterplan* inmiddels ook diverse stedenbouwkundige randvoorwaarden zijn opgesteld (supervisor Aad Trompert). Genoemde CHV is een nadere beschouwing van het deelgebied dat deel uitmaakt van een eerder opgestelde CHV: *Cultuurhistorische Verkenning Centrum Bergen* (Bureau M&DM oktober 2006).

In de CHV Plein is de conclusie getrokken dat de invulling van het desbetreffende deelgebied in de wederopbouwperiode nooit werkelijk geslaagd is, omdat de relatie met de omringende omgeving van het begin af aan miskend is. Het is de nadrukkelijke bedoeling, teneinde een verbetering van de beeldkwaliteit te bereiken, dat met de op te stellen Structuurvisie en het bestaande Masterplan Bergen Centrum, het Plein beter gaat aansluiten op het oude dorp Bergen. De CHV is de onderlegger om te beoordelen of de huidige planvorming voldoet aan dit gewenste beeld. Overigens heeft Bureau M&DM ook geadviseerd binnen het speciaal in het leven geroepen kwaliteitsteam voor Bergen Centrum.

I

Knelpunten huidige structuur

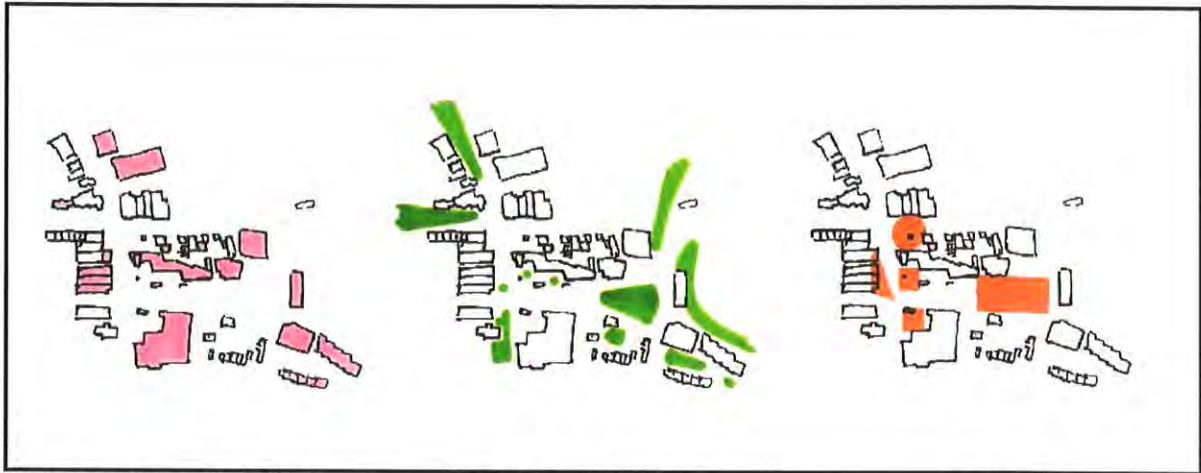
I.1

Analyse huidige situatie

Uit de CHV Plein (2010): *'Het centrumplan van het bureau van Van den Broek en Bakema is nooit geworden wat het had moeten zijn: een verbinding tussen de twee dorps helften. Sterker nog, het dreef daar letterlijk een wig tussen. Teveel elementen, architectonisch en stedenbouwkundig, contrasteerden met de omgeving. Latere ingrepen hebben bovendien de intrinsieke kwaliteiten van het plan (los van de context) aangetast. Sloop van delen van het complex lost de stedenbouwkundige defecten niet op en zou bovendien een verdere aantasting van het oorspronkelijke ontwerp betekenen.'*

Restauratie van het hele complex lost evenmin de problemen op en is ook wat veel eer voor een tamelijk gemiddeld ensemble uit de wederopbouwperiode. En verder: 'Het gebied wordt niet begrensd door straten, maar bestaat uit straten en dat is veelzeggend. Verkeersdoorstroming is de dominante factor.'

Nieuwbouw rond het Plein

Groen rond het plein

Deelpleinen.

Het silhouet van de kern vertoont een hoog centrum temidden van laagbouw. Dat van het Plein e.o. vertoont een laag centrum temidden van hoge randen.

Het Plein kan als één ruimte worden opgevat met in het centrum een compact laagbouwblok en aan de buitenranden naar buiten gewaaierde bebouwing en alleen aan de noordzijde (Jan Oldenburglaan) samenhangend.¹ Het laagbouwblok is op de plaats van de voormalige (doodlopende) afsplitsing van de tramlijn, herkenbaar aan de diagonale belijning binnen het bouwblok (Plein 7-13). Het gat in de westelijke wand, naast Breelaan 3, is historisch verklaarbaar omdat hier de tramrails richting Bergen aan Zee lagen. De 'buitenpleinwanden' vertonen zoveel gaten en diversiteit in opbouw dat geen eenheid is ontstaan. Voor zover al van een profiel gesproken kan worden is dit sterk asymmetrisch. De toegangen zijn op de hoeken. Daarbij valt op dat enkele toegangsstraten glooiend verlopen wat de hoekigheid aanmerkelijk verzacht en bovendien (potentiële) zichtlijnen oplevert naar binnen en naar buiten. Er is geen sprake van een duidelijke entree naar het gebied. De moderne bebouwing vertoont geen onderlinge samenhang en is typologisch afwijkend ten opzichte van dorpsbebouwing. Dit geldt ook op het niveau van (grotere, samengevoegde) parcellering en de gevelindeling, waardoor het contrast optimaal is.

Daarnaast is gesignaleerd dat de groenstructuur langs de Breelaan is onderbroken, dat sprake is van verrommeling en dat de ruimtelijke versnippering in diverse onduidelijk begrensde pleinen de ruimtebeleving als geheel geen goed doet.

¹ Analyse gebaseerd op de CHV Bergen Centrum

In de CHV is een aantal risico's of ontwikkelingen geschetst, waar de planvorming rekening mee zou moeten houden. Ontwikkelingen waar de welstandsnota geen afdoende oplossingen voor biedt.

De ruimte tussen de bebouwing en de rust aan de Karel de Grotelaan is een karakteristieke kwaliteit. De karakteristiek zou bedreigd kunnen worden door het oprekken van het winkelgebied in de Breelaan en het verder verdichten van de bebouwing aan de Karel de Grotellaan. Hierdoor rukt de sfeer van het Plein op naar de sfeer van het oude dorp. Binnen de gestelde kaders is dit een niet passende ontwikkeling.

II

Plananalyse

Programma en Ruimtelijke structuur, Aad Trompert/gemeente Bergen, april 2005 (boven). Hetzelfde gebied: randvoorwaarden bebouwing 2010 (onder).

Twee losse helften

Het plan voorziet in belangrijke mate in het herstel van het stedelijk (of beter gezegd 'dorps') weefsel. De structuur wordt aangeheeld en de bouwblokken worden rondom afgemaakt. Het gat dat de Bello heeft opengelaten wordt na een halve eeuw gevuld. De rooilijnen worden doorgezet, waardoor twee nieuwe bouwblokken met half-open bebouwing en binnenterreinen ontstaan. Een verbetering ten opzichte van het eerste plan is dat aan de zuidelijke Brink de rooilijn verspringt. Ook sterk is dat de wigvorm, uit de periode van Bello niet wordt gehandhaafd. Het voortborduren op een incident uit de geschiedenis van Bergen is terecht ondergeschikt gemaakt aan de veel langere organische groeivorm van het dorp. Tenslotte wordt ook een derde bouwblok afgemaakt, dat aan het kleine oostelijke plein.

Meer verkeer dan verblijf

Doordat de bebouwing nu meer een front richting openbare ruimte vormt, blijft het verkeer letterlijk binnen de perken. De domeinen voor de diverse verkeersstromen worden sterker gedefinieerd en dat is opvallend omdat juist het plan van Van den Broek en Bakema zo overduidelijk had ingezet op het scheiden van de verkeersdeelnemers. Door de aanheling van de bouwblokken krijgt de Dreef meer het karakter krijgt van een (korte) boulevard. De boulevard komt uit op een Stationsplein, dat ook een duidelijk onderscheiden wandbebouwing krijgt. Het Brinkplein wordt gemarkeerd en gedefinieerd door een op te richten paviljoen of kiosk, waardoor verkeers- en verblijfsruimtes duidelijk gescheiden blijven.

Gatenkaas aan de wanden

Het aanhelen van de bouwblokken leidt ertoe dat de ruimtes ten opzichte van elkaar op heldere wijze afgebakend worden. De overgang wordt vormgegeven in de groenstructuur. Wel wordt het doortrekken van de bomenrij aan de Breelaan voorgestaan. Er is in het plan een mix tussen aaneengesloten en half-open bebouwing, karakteristiek voor de oude kern. Dat betekent dat er wel ruimte is tussen de bebouwing, maar dat de ruimte niet meer de overhand heeft op de bebouwing.

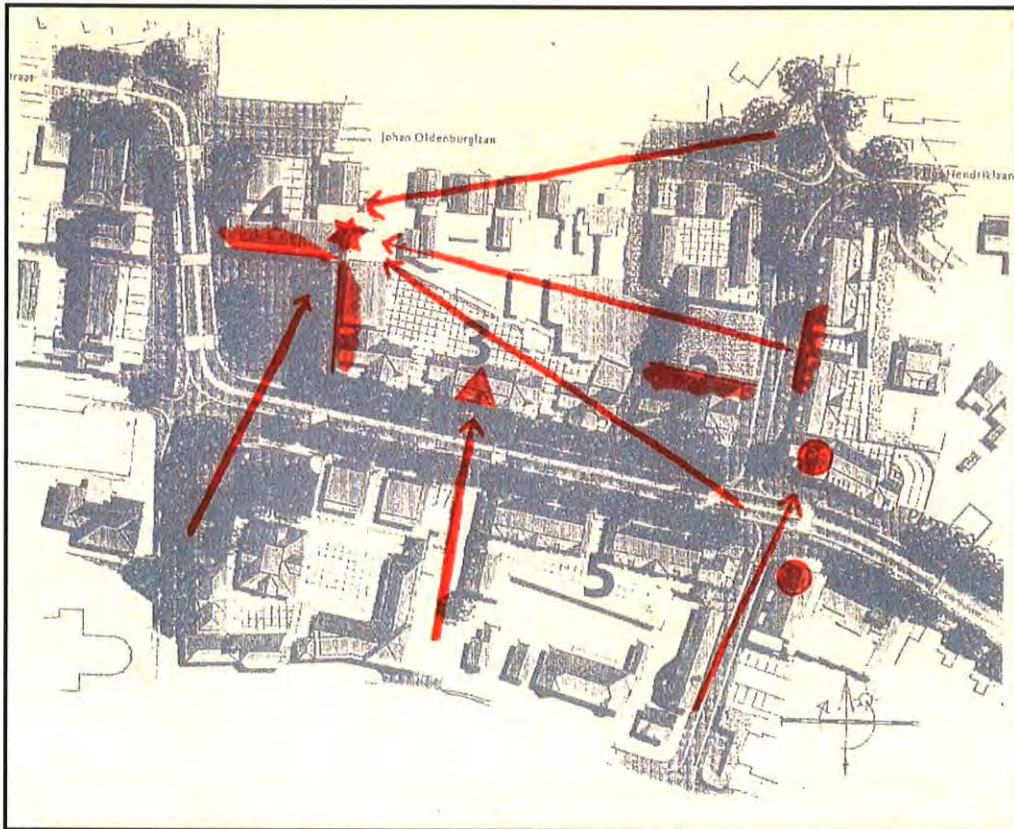
Geen duidelijk entree

Met de geplande bebouwing tegenover de Openbare bibliotheek krijgt het dorp een duidelijk entree. Een sterk element is dat de voorgevel naar de weg is gekeerd.

Verkeerde zichtlijnen

De bestaande zichtlijnen op de Ruïnekerk worden gerespecteerd, maar nieuwe zichtlijnen zijn nog niet volledig uitgekristalliseerd.

Het silhouet van de nieuwe bebouwing zou aan kracht winnen door te spelen met de diverse bouwhoogtes, met name aan de noordzijde van de Dreef. Aan de nieuwe boulevard is ook ruimte voor één hoogteaccent, niet te volumineus en passend bij de schaal van Bergen. Een andere nieuwe zichtlijn komt op het Signaal, de op te richten hoekbebouwing Breelaan/Stationsplein/Jan Oldenburglaan. Dit accent is al betrokken in de planvorming

Afbeelding uit de CHV Bergen Centrum. Mogelijke zichtlijnen, entreegebied, hoogteaccenten en pleinwanden.

Komvorm

De komvorm - laag in het midden en hoog aan de randen – wordt opgelost door de bebouwing aan de noordkant van de Dreef meer af te stemmen op de zuidkant. Hetzelfde geldt voor het Stationsplein en de Brink.

II.2 Bebouwing

Bebouwing geen onderlinge relatie

Doordat het masterplan de profielen zichtbaar op elkaar afstemt, ontstaat een nieuwe, evenwichtiger relatie tussen de oude en de nieuwe bebouwing. Uiteraard is de vormgeving onderworpen aan een welstandsoordeel. De nieuwe bebouwing dient in de uitwerking in parcellering en geleding aan te sluiten op de oudbouw van iets grotere korrel aan de Dreef en aan de omringende kleinere korrel van de Jan Oldenburglaan. Het verdient daarbij aanbeveling de noordkant van de Dreef niet als één groot gebouw vorm te geven, maar enige variatie aan te brengen (verschillende types woningen en winkels). De voorgestelde variatie in bouw- en goothoogte sluit daar op aan.

Typologisch sluit de keuze voor kappen aan op het plaatselijk *vernacular*, maar ook hier dient in de uitwerking rekening gehouden worden met de plaatselijke omstandigheden, in het bijzonder de rijke verscheidenheid aan kapvormen.

Het herstel van de stedenbouwkundige kwaliteit en een architectonische impuls gaan onherroepelijk gepaard met de sloop van het Van den Broek en Bakemacomplex. Behoud van delen van dit complex zou een halfslachtige oplossing zijn die geen recht doet aan de creatie van Van den Broek en Bakema (Klopma) en evenmin aan de dorpskern van Bergen.

II.3 Openbare ruimte

Verrommeling

De verrommeling wordt tegengegaan door herinrichtingsplannen van de openbare ruimte, voor het Plein en omgeving nog niet uitgewerkt.

Versnipperde ruimtes

De versnippering van de ruimtes wordt opgeheven door een heldere afbakening te creëren, de Brink door aan de open pleinwand een kiosk of paviljoen te plannen en het Stationsplein door de voorgevels van de nieuwe bebouwing op het plein te oriënteren. Het Signaalgebouw op de kop van de langwerpige ruimte wordt een landmark en markeert niet alleen de overgang naar de Stationsstraat, maar ook de historische route naar het noorden (Breelaan).

Groenstructuur doorbroken

Het groen is in de planvorming nadrukkelijk onderdeel van een totaalconcept. Het doortrekken van de groenstructuur langs de Breelaan is echter een belangrijke, zelfs onontbeerlijke aanvulling.

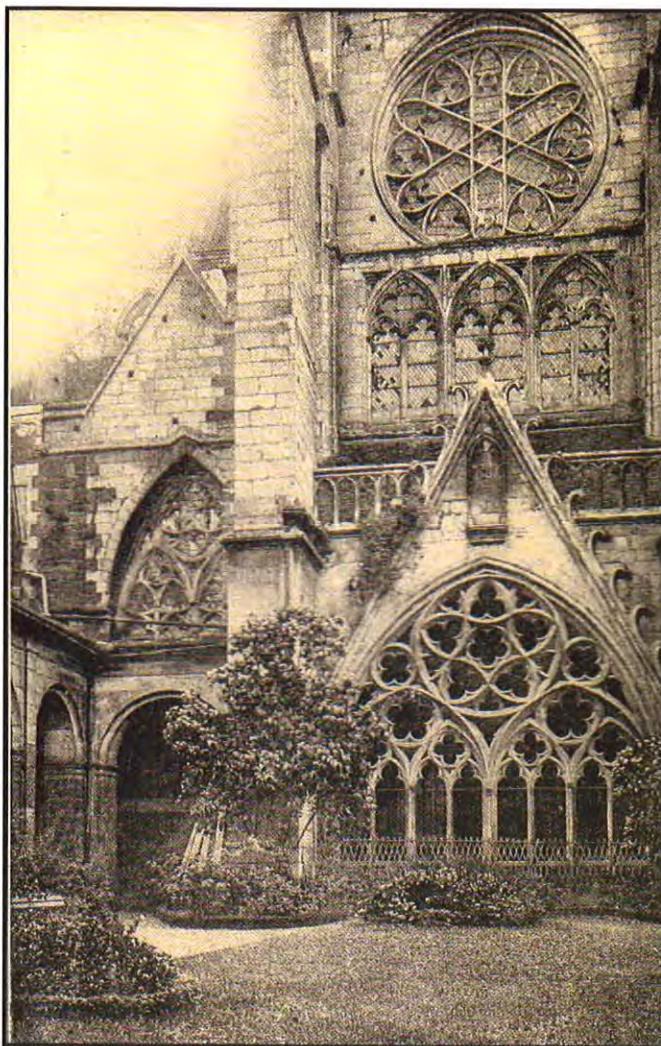

Een overdaad aan groen kan niet verhullen dat de ruimte weinig samenhang en weinig beeldkwaliteit vertoont.

III

Conclusie en aanbevelingen

In de planvorming wordt tegemoet gekomen aan de ruimtelijke, stedenbouwkundige knelpunten van het Plein en omgeving. Ruimschoots zelfs. De huidige bebouwing is niet alleen detonerend én aangetast, maar verhindert bovendien vrijwel letterlijk elke denkbare verbetering (zie ook de CHV Plein). Enkele punten zoals de architectonische uitwerking, gevarieerd, dorps, niet te zeer een optelsom van nieuwe grote gebouwen en het doorzetten van de groenstructuur aan de Breelaan kunnen in het vervolg nader uitgewerkt worden. Hetzelfde geldt het Signaal, het nieuwe *landmark* aan het Stationsplein, dat niet te volumineus mag worden, maar wel mag opvallen, ook in de hoogte (ijkpunt maximale hoogte: *Centre Ville*).

Betekenisvolle architectuur, afgebeeld in *Het Signaal*, Zomernummer 1917

Uit de eerdere CHV Bergen Centrum blijven voor de uitwerking dezelfde principes onverkort aanbevolen. Dat betekent onder andere dat aan de Dreef een beperkt hoogteaccent (in de vorm van een hogere kap of een slanke klokkentoren bijvoorbeeld) denkbaar is. Dit accent creëert een nieuwe zichtlijn vanaf de entree van Bergen, maar ook vanaf de Karel de Grotelaan. In de Karel de Grotelaan zelf (eerste stuk) zijn nieuwe rijtjeshuizen en verdere verdichting onwenselijk.

Een grotere korrelmaat past bij de diversificatie tussen oude dorpskern (kleinschalig, hoge zandgrond) en het Plein (grootschalig, lage polder). In het reeds gerealiseerde blok van De Rustende Jager is hier terdege rekening mee gehouden. Het Masterplan gaat door in deze richting en completeert het eindbeeld. In het eindbeeld is de structuur van transparante, dooraderde bouwblokken op significante plaatsen gerespecteerd. Wel wordt aanbevolen aan de noordzijde van de Dreef in de uitwerking de gevarieerde architectuur van Bergen als uitgangspunt te nemen, in hoofdvormen en in architectonisch ontwerp.

Uit de CHV Bergen Centrum: 'Voor alle projecten geldt dat met hoogteaccenten, gevelgeleding, parcellering, bouwhoogte, kapvormen, zichtlijnen, de verhouding open/gesloten en rooilijnen – alle geanalyseerde elementen – een passende inbreiding gerealiseerd kan worden.'

Kortom, het gaat niet om één formule in de uitwerking, maar om het gevarieerde, maar toch samenhangende eindbeeld.

En even verder: 'De relatie met de oude kern kan hierdoor een nieuwe impuls krijgen. Daarbij hoeft in het ontwerp niet in alles aansluiting gezocht te worden. Er blijft ruimte voor de ontwerper. Het zal echter duidelijk zijn dat naarmate de aansluiting op de analyse minder aanknopingspunten biedt, een grotere mate van vervreemding optreedt.'

De inrichting van de openbare ruimte is een belangrijke opgave binnen het Masterplan. De voetganger dient centraal te staan. Op de tekeningen van het Masterplan zijn drie verschillende beplantingen aangegeven. Het groen is nog net zo min ingevuld als de architectuur, dus ook hier liggen mogelijkheden als in een vroeg stadium het groenontwerp geïntegreerd wordt in de bebouwing. Serres, luifels, maar ook brandtrappen en dergelijke dienen onder architectuur ontworpen te worden.'

Het is evident dat het Masterplan met bovenstaande rekening houdt. Stedenbouwkundig is het plan in staat de geschetste knelpunten op te lossen. Veel zal nog afhangen van de (architectonische) vormgeving, maar dat aspect is hier niet aan de orde.

Tot slot: de benaming Brink is ongelukkig gekozen. De aanbeveling is deze benaming alsmede de naam Brinkstraatje, meer passend bij nederzettingvormen op de zandgronden in de oostelijke helft van ons land, te laten vallen. De naam Brink schept alleen maar verwarring.

COLOFON

Bureau M&DM
mr. drs. E.H. Mattie
Burgemeester Tellegenstraat 59 III
1073 KB Amsterdam
tel: 020 - 400 4567
fax: 020 - 679 8462
www.mdm-advies.nl